

dissiliens. ^a Tu, inquam, arbitratu. Deum, inquit, esse ^b omnium potenter nemo dubitaverit. ^c Qui quidem, inquam, mente constat, nullus proorsus ambigat. Qui vero est, inquit, omnium potens, nihil est, quod ille non possit. Nihil, inquam. Num igitur Deus facere malum potest? Minime, inquam. ^d Malum igitur, inquit, nihil est, cum id facere ille non possit, qui nihil non potest. Ludisne, inquam, me, ^e inextricabilem Labyrinthum rationibus texens, quo nunc quidem, quæ egrediaris, intreas; nunc vero quæ introieris, egrediare: an mirabilem quandam divinæ simplicitatis orbem compli-
cas? Etenim paulo ante à beatitudine incipiens, eam summum bonum esse dicebas, quam in summo Deo sitam loquebare: ipsum quoque Deum summum esse bonum, plenamque beatitudinem differebas: ex quo neminem beatum fore, nisi qui pariter Deus esset, quasi mustum dabis. Rursus ipsam boni formam, Dei, ac beatitudinis loquebaris esse substantiam: ipsumque unum id ipsum esse bonum dicebas, quod ab omni rerum natura pateretur: Deum quoque bonitatis gubernaculis universitatem regere disputabas, volentiaque cuncta ^f parere, nec ullam mali esse naturam: atque hæc nullis extrinsecus summis, sed altero ^g ex altero fidem trahente, insitis, domesticisque proba-

INTERPRETATIO.

^a ut volueris. ^b omnipotentem. ^c hoc | ^d obediens. ^e alterum probante.
de re nemo mente præditus dubitat.

NOTE.

Dianæ telis confixos cecidisse, aliosque sub Aetna monte, alios sub Mycone & Lycopara insulis sepultos esse: nonnullos etiam in Tartarum detrusos impeditatis suæ penas luere. Ovid. 1. Metam.

Neve foret terris securior arduus ether afficitasse ferunt regnum celeste Gi- gantes.

Alaque congestos struxisse ad sidera mon- tes, &c.

Vide si placet Claudiani Gigantomachiam cum notis doctissimi Pyrrhonis, qui ut in omnibus ingenuis artibus, sic in Poëticâ ita versatus est, ut de quacumque re natâ tam strictâ quam solutâ oratione dicere semper sit paratissimus; dignissimus propterea, cui, ad usum serenissimi Delphini, cura explicandi Claudiani fuerit commissa.

8. Malum nihil est.] III. Philosophia addit, malum nihil esse, quod Deus, qui hic dicitur mens omnipotens,

malum facere non possit. Scilicet philosophi distinguitur materia & forma mali. Materia est ipsa voluntas sive potius mens volens, quæ certè aliquid est: forma verò, uti loquuntur, est privatio sive negatio; hoc est ipsa voluntas quatenus non tendit ad Deum, ad quem debet tendere. Nemo ergo, inquit S. Aug. 1. 12. de civ. D. cap. 7. qua- rat efficientem causam mala voluntatis. Non enim est efficiens, sed deficiens: quia nec illa effectio est sed deficiens: deficiere namque ab eo quod summe est, ad id quod minus est, hoc est incipere habere voluntatem malam. Causas per rō defectionum istarum, cum efficientes non sint, ut dixi, sed deficientes, velle invenire, tale est ac si quispiam velit videre tenebras vel audire silentium.

9. Inextricabilem labyrinthum.] Laby- rinthus locus est tantis viarum ambagi- bus inflexus, ut altera alteram exci- tionibus

CONSOLATIONIS PHILOSOPHÆ. LIB. III. 249
tionibus explicabas. Tum illa, Minime, inquit, ludimus; remque omnium maximam Dei munere, quem dudum deprecabamur, exegimus. Ea est enim divinæ forma substantiæ, ut neque in externa dilabatur, nec in se externum aliquid ipsa suscipiat; sed, sicut de ea Par-
menides ait: ¹⁰ Πάντος εὐώνυμος φύσις ἐνάλιγνος ἵγκη, rerum or-
bem mobilem rotat, dum se immobilem ipsa conservat. Quod si ra-
tiones quoque non extra petitas, sed intra rei, quam tractabamus,
ambitum collocatas agitavimus, nihil est quod admirare, cum Pla-
tone ^b sanciente didiceris, cognatos, de quibus loquimur, rebus oportere esse sermones.

INTERPRETATIO.

^a divinum numen est simile moli sphere | cij & interpres sunt, cognatione at-
undique rotunda | b in Timao, ubi Ser- | que affinitate quadam convenienter.
mones, inquit, iis rebus, quarum nun-

NOTE.

piente, ingressus egredi nescias: unde philosophica vocatur, *labyrinthus inex-
tricabilis*, | ^{10. πάντος, &c.} Hoc est: divi-
num numen est simile moli sphere undique rotunda; ut sicut huic sphæra, sic Deo nihil possit addi vel detrahi, illæsæ ejus naturæ, & ideæ.

METRUM XII.

QUOD dicitur Glyconum. Carmen constans ex uno genere versuum, quorum quilibet spondeum & duos dactylos habet.

ARGUMENTUM.

QUAM primū habes summi boni notitiam felix, inquit Philosophia, hanc infelix amittis, inspectā terrā: sicut Orpheus, conversis ad inferos luminibus, conjugem carmine emtam perdidit.

FELIX, qui potuit boni
Fontem visere lucidum:
Felix, qui potuit gravis
Terræ solvere vincula.

INTERPRETATIO.

Ille est felix, qui potuit videre fontem | expedire à laqueis corporis ponderosi.
luminosum boni, felix item, qui potuit se |

NOTÆ.

1. & 2. Felix qui potuit boni fontem vi-
sere lucidum.] Id est Deum. Primū
enim Deus est fons boni: quandoquidem
ex dictis Deus est sumnum bonum.
Deinde fons ille boni Deus, est lucidus
five lumen emittens: Deus enim non
cognoscitur nisi lumine, quod Deus
ipse menti cognoscenti dederit. Postre-
mò felix est, qui notione Dei præditus
est: quia notio illa Dei aut felicitas est
aut faltem origo cuiuscumque cogita-
tionis, in quā felicitas verlari possit:
cum felicitas sit cogitatio mentis Deo
sive summo bono constanter adhæren-
tis: unde

3. & 4. Felix qui potuit gravis terra
solvere vincula.] Id est corporis humani.
Primū enim corpus humanum terra

est, quod ex terrā tamquam ex suā ma-
teriā factum fuerit Eccli. 10. quid su-
perbit terra & cinis? Deinde idem cor-
pus est grave, quod suo pondere men-
tem ad ima deprimat: Sapientia 9. cor-
pus, quod corruptitur, aggravat animam.
Præterea sua sunt corporis ictius vincu-
la, quibus mentem constringat, vide-
licet perturbationes: ad Roman. 7. in-
felix homo, quis me liberabit de corpore
mortis hujus? Denique nemo antē fe-
lix, quam hæc vincula solverit: siquidem
prædicta Dei cogitatio, in quā fe-
licitas versatur, his vinculis veluti toti-
dem contrariis impeditur. Sapientia 9.
terrena inhabitatio deprimit sensum multa
cogitantem.

CONSOLATIONIS PHILOSOPHIAE. LIB. III.

5. Quondam funera conjugis
Vates Threicius gemens,
Postquam flebilibus modis
Sylvas currere mobiles,
Annes stare coegerat,
10. Junxitque intrepidum latus
Sævis cerva leonibus,
Nec visum timuit lepus
Jam cantu placidum canem;
Cùm flagrantior intima
15. Fervor pectoris ureret,
Nec qui cuncta subegerant;
Mulcerent dominum modi,

INTERPRETATIO.

Olim Orpheus, poëta Thracius, defens
mortem suæ uxoris, postquam carmine tri-
sti coegerat, arbores motas currere, & flumi-
na stare immota; postquam eodem car-
mine cerva sociavit leonibus diris latus
suum impavidum, neque lepus metuit ca-

nem aspectum, tunc placatum eodem car-
mine, cum flamma amoris ardenter con-
sumeret interiora precordia hujus vatis, nec
carmina, qua vicerant omnia, pacarent
auctorem suum,

NOTÆ.

6. Vates Threicius.] Orpheus Thrax.
Hic Apollinis & Calliopes filius, lyram
à patre Apolline, aut à Mercurio accep-
tam ita suaviter impellebat, illius ut
cantus sylvas & saxa movere; fluminum
curlsum inhibere; ferasque reddere mi-
tiores dictus fuerit. Euridicen habuit
uxorem, quæ cùm Aristæum illius amo-
re captum per avia fugeret, serpentis
mortuæ læsa interiit, quod maritus æger-
rimè ferens inferos adiit, infernosque
tyranos suo carmine ita demulxit, ut
illi uxori reddiderint, et tamen le-
ge, ut Orpheus non prius intueretur
uxorem, quam ad superos rediissent:
quam legem cùm Orpheus nimio amo-
re correptus non observasset; Euridice
iterum mortua ad inferos rediit. Hæc
fabula nunc eleganter describitur: sed
à Virgilio prius descripta fuerat 4.
Georg. v. 454. & seqq. Hæc Orpheus
dicitur suis carminibus vicisse primū
corpora; deinde mentes: corpora quidem
tam inanimata, quorum ope nequa-
quam sentimus, particulas relique-
rint: hinc nativum cordis nostri ca-
lorem, nostrique corporis, in & ve-
stis consuetæ pondus sensu non percipimus.

- 252
Immiteis superos querens,
Infernus adiit domos.
20. Illic blanda sonantibus
Chordis catmina temperans,
Quidquid præcipuis deæ
Matris fontibus hauserat,
Quod luctus dabat impotens,
25. Quod luctum geminans amor,
Deflet, Tænara commovens,
Et dulci veniam prece

INTERPRETATIO.

hic questus superos crudeles, penetravit | præstantibus divina Calliope sua matris, ades infernas. Illic componens cantus suos | & quidquid dolor effrenatus amorque dolorem duplicans suppeditabat, excitans admittit gemens quidquid hauserat ex fontibus | tum inferorum,

NOTÆ.

18. & 19. Immites superos querens Infernas adiit domos.] Poëta ponunt duplex genus Deorum, superos scilicet & inferos, quorum si priores videant inexorabiles, ad posteriores configuiunt. Virg. 7. Aen. v. 312.

Flectere si nequo superos, Acheronta mo-
vebo

Ita fixxit hic Vates: sed ad majorem sequentium intelligentiam, necesse est novisse, quomodo inferi describantur à Poëtis: sic autem describuntur à Virgilio 6. Aen. a. v. 273. 1. ante ipsum inferorum vestibulum & in primo adiutu luctus & curæ vindices jacent, habitanque morbi, senectus, metus, famæ, egestas, mors, labor, somnus frater mortis, mala mentis gaudia, bellum, furæ, & discordia. 2. in medio eorundem vestibulo ulmus magna & umbrosa explicat ramos & frondes, sub quibus inania sunt somnia. 3. ad portas eorundem stabulant Centauri, Scyllæ biformes, Briareus centum manibus instractus, Hydra Lerna bellua, Chimæra ignivoma, Gorgones, Harpyæ, & umbra tricorporis Geryonis. 4. inde incipit iter ad Acherontem fluvium, qui in Cocytum arenas exonerat: has flu-minum aquas servat vector Charon, se-nex quidem sed crudus adhuc, qui reli-ctis inhumatis, sepultos transportat.

5. trans fluvium canis est triceps, dictus Cerberus quasi κρεβότερος carnivorus. 6. undique occurunt qui dignas criminibus pœnas luunt: ut Tityus, qui quod Latona vim parasset, ab Apollo sagittis imperfectus, & ab vulture, renatis fibris, æternum corroditur: Ixion, qui ob tentatam Junonis pudicitiam, rotæ alligatus perpetuo convertitur: Pirithous, qui quod Proserpinam ex inferis rapere voluerit, tum timore faxi imminentis, cum fame mediis in epulis conficitur: Sisyphus, qui latrociniis infamis saxum ingens volt, &c.

20. Blanda sonantibus.] Blanda sonans dicitur; sicut à Virgil. 9. Aen. v. 125. dicitur rauca sonans, intelligendo negotia, modo loquendia auctoribus, sed præsertim Poëtis usitato; vocatur ellipsis.

22. Præcipuis deæ matris fontibus.] Calliope, quæ habetur 1. deæ, 2. mater Orphæi, 3. regina musarum, quibus fontes Castalij sunt sacri.

24. Luctus impotens.] Quid mentem impotentem reddat: sic lætitia à Ciccone 5. Tufo, vocatur impotens.

26. Tænara commovens.] Aditum inferorum: nam Tanarus, vel Tanarum, unde plural. Tanara, quoddam est Peloponnesi promontorium, quo Messeniacus à Laconico sinu dividitur. Hic no-

- Umbrarum dominos rogat.
Stupet tergeminus novo
30. Captus carmine janitor.
Quæ fontes agitant metu
Ultrices scelerum deæ
Jam mœsta lacrymis madent.
Non Ixionum caput
35. Velox præcipitat rota,
Et longâ site perditus
Spernit flumina Tantalus.
Vultur dum satur est modis,
Non traxit Tityi jecur.

INTERPRETATIO.

oratuque suavi poscit veniam à principi- bus tenebrarum. Tum Cerberus ostiarus | præcepis non rapit caput Ixionis, Tantalus- que sit longâ confectus temnit aquas. Vul- tur carmine satiatus non laniavit jecur Ti- tyi.

NOTÆ.

solùm urbs, & sinus, sed antrum etiam, quod aditum inferorum fabulantur, hōc codem nomine donantur. Unde Virg. 4. Georg. v. 467. de ipso Orpheo locutus canit.

Tanaria etiam fauces, alta ostia Ditis, Et caligantem nigram formidine lucum Ingressus, Manesque adit, regemque tremendum Nesciaque humanis precibus mansucre corda.

28. Umbrarum dominos.] Principes inferorum: sive quia hic nihil est luminis; sive etiam quia dominantur mentibus defunctis, quæ non raro dicuntur umbrae.

29. Tergeminus janitor.] Cerberus canis, qui, inquit Apuleius l. 6. metam. prægrandis trijugo & satis amplio capite prædatus, & ante ipsum limen & atra atria Proserpina semper excubans servat vacuam Ditis domum.

32. Ultrices scelerum deæ.] Vulgo Eu-menides καὶ ἀντιτετρά, quod minime benevolæ sint: εὐμενὲς enim benevolum significat: sic Paræ vocantur, quod minimè parcant.

40. Tandem, vincimur, arbiter
Umbratum miscans ait:
Donamus comitem viro
Emtam carmine conjugem:
Sed lex dona coercent,
45. Ne, dum Tartara liquerit,
Fas sit lumina flectere.
Quis legem det amantibus?
Major lex amor est sibi.
Heu, noctis prope terminos
50. Orpheus Euridicen suam
Vidit, perdidit, occidit.
Vos haec fabula respicit,
Quicumque in superum diem
Mentem ducere queritis.
55. Nam qui tartareum in specus
Victus lumina flexerit,
Quidquid præcipuum trahit,
Perdit, dum videt inferos.

INTERPRETATIO.

Denique tyrannus inferorum misertus dixit: superamur: damus marito sociam uxorem acquisitam suo cantu: at conditio restringat munera; ne scilicet liceat illi convertere oculos, postquam egressus fuerit ex inferis. Quis imponat legem amantibus? amor ipse sibi est major lex. Heu non procul à finibus umbrarum Orpheus

vix respexit suam uxorem Euridicen, cum illam amisit extintam. Hac fabula spectat vos, quicumque vultis attollere animum ad Deum supremum lumen: quicumque enim fatiscens convertere oculos ad infernas cavernas, hic dum respicit loca inferna, amittit quidquid habet præcipuum cogitationis.

NOTE.

40. Arbiter umbrarum.] Pluto. Saturnus enim ex Ope conjugi tres habuit filios, nempe Jovem, Neptunum, & Plutonem, qui mundi imperium partiti sunt: Jovi coeli, Neptuno mari, Plutoni inferorum imperium obtigit.

44. Lex dona coercent.] Princeps teñerarum nihil voluptatis concedit, nisi sub conditionibus, quæ aut non possunt, aut non debent impleri. Sic Matth. 4. Christo ostendit omnia regna mundi & gloriam eorum, & dixit: hac

omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.

52. Vos haec fabula respicit.] Fabula est exemplum fictum ad persuadendum veritatem: propterea, auctore Varrone, Theologia antiquis, alia erat physica, alia fabulosa: illa naturalibus, haec commentitiis effectis, quod de diis credendum videbatur, persuadebat. Nimis quantum obscurior et inventu difficultior veritas his velata, tanto magis inventa placet, huicque propterea ardentius mens adhaeret:

hinc in sacro textu frequentes sunt parabolæ apologis similes: hinc Horatius I. 1. Satyr. Sat. 1.

Tantalus à labris sitiens fugientia capitat

Flumina Quid rides? mutato nomine de te

Fabula narratur: congestis undique saccis

Indormis inhians, & tamquam par-

cere sacris

Cogeris, aut pictis tamquam gaudere tabellis.

Ut ergo Orpheus, dum inferos respicit, perdit conjugem, quâ emtâ videbatur felix; sic præcipiti rerum caducarum cogitatione, ipsa summi boni cogitatio aut extinguitur, aut extinctæ similis obscuratur.

